

ρεσις, οὐδεις δισταγμός, οὐδεμία εὐλικρινῆς ἀμφιβολία ἐγείρεται ἢ δύναται νὰ ἐγερθῆ ἐπὶ τῆς προκειμένης ἀληθείας.

IV

Ἡ ἐλευθέρα βούλησις καὶ ἡ λογικὴ τοῦ Ὑλισμοῦ.

Συμφώνως πρὸς τὰ δόγματα τοῦ Ὑλισμοῦ αἱ ἰδέαι καὶ αἱ πεποιθήσεις τοῦ ἀνθρώπου ἐκπηγάζουσιν ἐκ τῶν μηχανικῶν τοῦ ἐγκεφάλου κινήσεων, αἵτινες ἔχουσι τὴν πηγὴν των εἰς τὰς ἐπὶ τῶν αἰσθητηρίων του ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν ἀντικειμένων παραγομένας ἐντυπώσεις. Ἀλλὰ τίνι τρόπῳ παρήχθη εἰς τὸν ἐγκέφαλον τοῦ ἀνθρώπου ἡ ἰδέα τῆς ἐλευθέρας βουλήσεως τῆς ἀναιρούτης τὸν μηχανικὸν αὐτοῦ ὀργανισμόν;

Ἐννοοῦμεν τὴν μὀρφωσιν τῶν πεπλανημένων πεποιθήσεων περὶ ἐξωτερικῶν ἀντικειμένων. Ὁ ἀνθρώπος παρατηρῶν τὴν ἀνατολὴν καὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, ἐμὀρφωσε τὴν ψευδῆ πεποθησιν περὶ τῆς περιστροφῆς τούτου περὶ τὴν γῆν· ἅμα δ' ὡς ἡ ἐπιστήμη κατέδειξε τὴν πλάνην ταύτην, ἡ ὀρθὴ ἰδέα τῆς περιστροφῆς τῆς γῆς ἀντικατέστησε τὴν ἐσφαλμένην. Ἀλλ' ἡ ἰδέα τῆς ἐλευθέρας βουλήσεως πόθεν ἄρά γε ἠδύνατο νὰ ἐκπηγάσῃ;

Πάντα τὰ περιστοιχίζοντα τὸν ἀνθρώπον ὑπόκεινται εἰς τοὺς ἀπαραβάτους νόμους τῆς φύσεως καὶ τοῦ μηχανικοῦ ὀργανισμοῦ, καὶ ὁ ἀνθρώπος, κατὰ τὴν ὑπόθεσιν τῶν ὕλιστῶν, κατ' οὐδὲν διαφέρει ὡς πρὸς τοῦτο τῶν λοιπῶν σωμάτων ὑπαγόμενος εἰς τοὺς ἀναποδράστους τῆς ὕλης νόμους. Ἐν τοιαύτῃ θέσει πραγμάτων πῶς ἠδύνατο νὰ μὀρφωθῆ εἰς τὸν ἐγκέφαλον τοῦ ἀνθρώπου ἡ ἰδέα τῆς ἐλευθέρας βουλήσεως; Τίνι τρόπῳ ἡ σωματικὴ τοῦ ἐγκεφάλου μηχανή, ἡ κατὰ τοὺς ὕλιστάς παραγούσα τὰς κρίσεις καὶ ἀποφάσεις ἀνεξαρτήτως ἀπὸ πάσης ἀνω-

τέρας πνευματικῆς δυνάμεως, ἐδημιούργησε τὴν ἰδέαν τῆς ἐλευθέρως ἐνεργείας; Καὶ ἐξώθη καὶ ἔσωθεν οὐδὲν ἄλλο ὑπάρχει ἢ ὕλη, ἀνάγκη, μηχανισμός. Τοιαύτη εἶνε ἡ διδασκαλία τῶν ὑλιστῶν. Ἄλλὰ τίς δύναμις καὶ ποῖον ἀντικείμενον προεκάλεσεν εἰς τὸν ἐγκέφαλον κινήσεις καὶ μεταβολὰς παραγαγούσας τὸ ἐν τῇ φύσει ἀνύπαρκτον, τὴν πνευματικὴν καὶ ἐλευθέρως βούλησιν; Πῶς δὲ οἱ ἐγκέφαλοι ἅπαντες τῆς ἀνθρωπότητος, καίτοι πρὸ εἰκοσιν αἰώνων μαθόντες παρὰ τῶν ὑλιστῶν ὅτι πλανῶνται, ἐξακολουθοῦσι παράγοντες τὴν αὐτὴν τῆς ἐλευθερίας ἰδέαν καὶ ὁμολογοῦντες ὅτι αἱ ἀποφάσεις καὶ βουλήσεις δὲν εἶνε προῖον τῆς ἐνεργείας των, ἀλλὰ προῖον δυνάμεως πνευματικῆς, ἐλευθέρως καὶ ἀνεξαρτήτου ἀπὸ τοῦ σώματος;

Τὰ συμπεράσματα τῶν σκέψεων τούτων θὰ ἐνισχυθῶσι καὶ θὰ καταστῶσι καταφανέστερα ἐκ τῆς ἀναλύσεως σπουδαίου ψυχολογικοῦ γεγονότος.

Ὁ ἄνθρωπος δύναται ἐκουσίως νὰ ψευσθῆ καὶ ἀπαγγεῖλη προτάσεις ἐναντίας τῆς ἀληθείας καὶ τῆς πραγματικότητος ἐν πληρεστάτῃ γνώσει καὶ συνειδήσει. Τὴν πρωίαν σὰς ἐπεσκέφθη εἰς τῶν φίλων, μεθ' οὗ ἐπὶ μακρὸν συνδιελέχθητε. Μετ' ὀλίγας ὥρας ἐρωτᾶσθε ἐὰν εἶδετε τὸν ἐπισκεφθέντα ἡμᾶς φίλον. Συμφώνως πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῶν ὑλιστῶν ἢ εἰκῶν τοῦ φίλου εἶνε μηχανικῶς ἐντετυπωμένη ἐπὶ τοῦ μυελοῦ καὶ οὕτω διατηρεῖται εἰς τὴν μνήμην. Ἐπὶ τῇ γενομένῃ ἐρωτήσῃ τὰ ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ ἐγχαραχθέντα ἔχνη ἀφυπνίζονται, τίθενται εἰς ἐνεργείαν μηχανικὴν, ἐπενεργοῦσαν ἐπὶ τῶν ὁμιλητικῶν ὀργάνων καὶ διατυποῦσι τὴν ἀπάντησιν. Ἄλλ' ὑποθέσατε ὅτι ἐπιθυμοῦντες νὰ ἀποκρύψῃτε τὴν γενομένην ἐπίσκεψιν ἀρνεῖσθε ὅτι εἶδετε τὸν ἐπισκεφθέντα ὑμᾶς φίλον, καὶ ἐν πληρεστάτῃ γνώσει, παραμορφοῦντες τὴν ἀλήθειαν, ψεύδεσθε καὶ ἀπαντᾶτε ἀποφατικῶς εἰς τὴν γενομένην ἐρώτησιν. Τίνι τρόπῳ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἐδημιουργήθη ψεῦδος μὴ ἀνταποκρινόμενον εἰς τὴν πραγματικότητα; Ἐκ τίνος δυνάμεως καὶ αἰτίας ἐπῆλθον αἱ κινήσεις

τοῦ ἐγκεφάλου πρὸς μὀρφωσιν ἰδέας τοῦ μὴ ὑπάρχοντος καὶ ἀναιροῦντος μάλιστα τὸ ὑπάρχον ; Τίνι τρόπῳ παρηγκωνίσθησαν αἱ φυσικαὶ καὶ μηχανικαὶ κινήσεις τοῦ ἐγκεφάλου καὶ ἀντικατέστησαν αὐτάς ἕτεραι ἀντιθετοὶ παραγαγοῦσαι τὴν ψευδῆ ἀπάντησιν, περὶ ἧς οὔτε ὕλική τις πραγματικότης ὑπῆρχεν, οὔτε ἀπεικονίσις εἰς τὸν ἐγκέφαλον ; Αἱ ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ διατηρούμεναι ἐντυπώσεις, κατὰ τὴν ὕλιστικὴν θεωρίαν, αἱ καταρτίζουσαι τὴν μνήμην τοῦ ἀνθρώπου, θέτουσιν ἐν ἐνεργείᾳ τὰ διάφορα τοῦ μυελοῦ μέρη τὰ ἀνταποκρινόμενα πρὸς τὰ ὁμιλητικὰ ὄργανα. Ἔστω. Ἀλλὰ τὸ ψεῦδος, τὸ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος δημιουργήμα, τὸ μὴ ἔχον μήτε σωματικὴν ὑπόστασιν καὶ μὴ ἐγχαράξαν ἴχνος τι ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ, ἔχει τὴν δύναμιν νὰ παραγκωνίσῃ τὴν ἐπὶ τοῦ μυελοῦ ὕλικῶς παραχθεῖσαν ἀπεικονίσιν, νὰ μεταβάλλῃ τὴν φυσικὴν πορείαν τῆς μηχανικῆς ἐνεργείας, ν' ἀντικαταστήσῃ εἰς τὴν πραγματικότητά τὸ μὴ ὑπάρχον, καὶ νὰ ἐπιβάλλῃ εἰς τὰ φωνητικὰ ὄργανα διατύπωσιν γεγονότος μὴ ὑπάρξαντος καὶ μὴ ἀπεικονισθέντος ἐπὶ τοῦ μυελοῦ ; Τὸ πρόσωπον τοῦ φίλου ἀπεικονίσθη ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ, κατὰ δὲ τοὺς μηχανικοὺς νόμους τῆς ὕλης ἢ ἀπάντησις ὡμῶν ἔδει νὰ εἶνε καταφατικὴ· ἀλλ' ὡμεῖς ἔχοντες τὴν δύναμιν τοῦ ἐλευθέρως δημιουργεῖν ἰδέας ἀντιθέτους τῆς πραγματικότητος καὶ ἐπενεργεῖν ἐπὶ τῶν φωνητικῶν ὀργάνων κατὰ τρόπον ἀνεξάρτητον ἀπὸ παντός μηχανικοῦ νόμου, ἀπαντᾶτε ἀποφατικῶς εἰς τὴν γενομένην ἐρώτησιν, ἀντικαθιστῶντες πνευματικὴν δημιουργίαν εἰς τὴν πραγματικὴν ἀλήθειαν, οὐχὶ ἐκ πλάνης ἢ παρανοήσεως, ἀλλὰ διὰ βουλήσεως πεφωτισμένης καὶ ἐλευθέρως. Καὶ ἡ δύναμις αὕτη τῆς ἐλευθέρως σκέψεως, τῆς παραγκωνίσεως τῆς ἀληθείας καὶ τῶν ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ ἐντυπώσεων, τῆς ἀντικαταστάσεως τοῦ ψεύδους εἰς τὴν πραγματικότητα, εἶνε ἐπακριδῶς ἡ ἐλευθέρως τοῦ ἀνθρώπου βούλησις, εἰς τὴν μᾶς ὀδηγεῖ αὕτη ἢ τῶν ὕλιστῶν θεωρία, ἢ μὴ ἀποδεχομένη τὸ ἐφικτὸν τῆς μὀρφώσεως πεποιθήσεων, ἀποφάσεων καὶ λειτουργιῶν

τῶν ὀργάνων τοῦ σώματος ἀνεξαρτήτως ἀπὸ τῆς ὕλης καὶ τῶν διεπόντων αὐτὴν μηχανικῶν νόμων.

V

Ἀνάλυσις τῶν ἐκούσιων πράξεων.

Αἱ ἐκδηλώσεις τῆς βουλήσεως τοῦ ἀνθρώπου ἐκπηγάζουσι πολλάκις ἐκ τοῦ ζωϊκοῦ ἐνστίκτου ἢ ἐκ σωματικῶν τοῦ ἀνθρώπου ἀναγκῶν καὶ ὀρέξεων. Διαβλέπει τὸν κίνδυνον, ὃν διατρέχει ἢ ὑπαρξίς του, καὶ σκέπτεται καὶ βουλευέται πρὸς ἀποσόθῃσιν αὐτοῦ· συναισθάνεται τὴν ἀνάγκην τῆς τροφῆς καὶ ἐργάζεται πρὸς θεραπείαν αὐτῆς· προσβαλλόμενος ὑπὸ τοῦ ψύχους ἀνευρίσκει μέσα πρὸς προφύλαξιν τοῦ σώματός του· ὑπὸ τὰς μορφωθείσας ἐντὸς τῆς οἰκογενείας καὶ τῆς κοινωνίας ἕξεις διευθύνει τὴν ἐνεργότητά του εἰς πράξεις, αἰτινες, καίπερ μὴ συνδεόμεναι μετὰ τῆς ὀργανικῆς αὐτοῦ ὑπάρξεως, συντείνουσιν εἰς τὴν εὐζωίαν ἢ εἰς τὴν ἱκανοποίησιν μορφωθείσων οἰκογενειακῶν καὶ κοινωνικῶν ἀναγκῶν. Αἱ πράξεις αὗται τῆς ἀνθρωπίνης βουλήσεως, εἰ καὶ κατὰ πολὺ ἀπέχουσαι, δὲν εἶναι διαφοροῦ φύσεως τῶν ἐνεργειῶν πάντων τῶν λοιπῶν ζωϊκῶν ὄντων. Ἄλλ' αἱ ἐκούσιαι τοῦ ἀνθρώπου πράξεις δὲν περιορίζονται ἐντὸς τοῦ κύκλου τούτου. Διὰ τῆς ἐξόχου διανοίας καὶ κρίσεώς του ὁ ἀνθρώπος δύναται νὰ μορφώσῃ σχέδια ὅλως ἀνεξάρτητα ἀπὸ πάσης ζωϊκῆς, ἐνστιγματικῆς ἢ καὶ κοινωνικῆς ἀνάγκης, δύναται νὰ διευθύνῃ τὰς ἐνεργείας του πρὸς ἓνα σκοπὸν καὶ νὰ προβῇ εἰς ἐπίτευξιν αὐτοῦ διὰ μέσων ἀντιστρατευομένων πρὸς τὰς σωματικὰς ἀνάγκας καὶ ἕξεις του, παραβαίνων καὶ ὑπερνικῶν πάντα σωματικὸν καὶ μηχανικὸν νόμον. Κατὰ τὰς περιστάσεις ταύτας ὁ ἀνθρώπος δὲν εἶναι πλέον ἐν τῶν συνήθων ζωϊκῶν ὄντων τῆς φύσεως, ἀλλ' εἶνε νομοθέτης ἅμα καὶ δημιουργὸς πράξεως προφανῶς ἀποδεικνυούσης ὅτι ὑπεράνω τοῦ

σωματικοῦ αὐτοῦ ὄργανισμοῦ ἐνυπάρχει ἐν αὐτῷ ἐλευθέρᾳ πνευματικῇ δύναμις μὴ ὑπέκουσα εἰς τοὺς μηχανικοὺς νόμους, ἀλλὰ τούτους διευθύνουσα, ὑπερνικῶσα καὶ καταβάλλουσα.

Ὁ ἄνθρωπος προσεγγίζων τὴν χεῖρα εἰς τὸ πῦρ αἰσθάνεται πόνον ἐπιβάλλοντα εἰς αὐτὸν τὴν ἀπόφασιν τῆς ἀπομακρύνσεως τῆς χεῖρός ἐκ τοῦ παραγαγόντος τὸν πόνον ἀντικειμένου. Ἡ ἀπόφασις αὕτη εἶναι ἀναγκαῖα συνέπεια τῶν νόμων τῆς εὐαισθησίας τοῦ σωματικοῦ ὄργανισμοῦ. Ἄλλ' ἔχων τὴν δύναμιν νὰ ὑπερνικήσῃ καὶ καταβάλλῃ τοὺς σωματικοὺς νόμους, εἰσάγει τὴν χεῖρα ἐντὸς τοῦ πυρός καὶ διὰ τῆς ἀκαταβλήτου αὐτοῦ ἐλευθέρως βουλήσεως ἐγκαταλείπει αὐτὴν εἰς τοὺς πόνους καὶ εἰς τὴν καταστροφήν. Οἱ πόνοι, τὸ ἐνστικτον, ἡ φυσικὴ εὐαισθησία, πάντες οἱ μηχανικοὶ καὶ σωματικοὶ νόμοι ἐπενεργοῦσι κατ' ἐννοιαν ὅλως ἀντίθετον τῆς ληφθείσης ἀποφάσεως, ἀλλ' ἡ δύναμις τῆς ἐλευθέρως βουλήσεως ὑπερνικῶσα τοὺς πόνους, τὴν εὐαισθησίαν καὶ πάντας τοὺς νόμους τῆς ὕλης δημιουργεῖ πρᾶξιν ἀντιβαίνουσαν εἰς πάντας τοὺς ὄρους τῆς ὑπάρξεως τῶν ἐνεργάνων σωμάτων.

Ἐξερράγη πυρκαϊὰ εἰς διαπλέον τὸν ὠκεανὸν πλοῖον. Μετὰ μικρὸν τὸ σκάφος καὶ πάντες οἱ ἐπιβαίνοντες αὐτοῦ ἔσονται βορὰ τοῦ πυρός, μία δὲ ἀμυδρὰ ἐλπίς σωτηρίας ἀπομένει, ἡ ἐντὸς τῶν λέμβων διάσωσις. Παρατηρήσατε τὸν γενναῖον πλοίαρχον διευθύνοντα τὰς σωστικὰς ἐργασίας! Ἀποδιβαζόμενος δύναται νὰ διασωθῇ, — τὸ ἐνστικτον τῆς αὐτοσυντηρήσεως ἐπιβάλλει τὴν ἀπόφασιν τῆς διασώσεως, — ἀλλ' ὁ πλοίαρχος ὑπερνικῶν πᾶν ἐνστικτον καὶ πάντα σωματικὸν νόμον, σκέπτεται περὶ τῆς σωτηρίας τῶν γυναικῶν, τῶν βρεφῶν καὶ πάντων τῶν ἐπιβατῶν. Μάτην οἱ ναῦται τὸν προσκαλοῦσι νὰ διασωθῇ! Ἄτρόμητος βλέπει τὰς φλόγας προσεγγιζούσας καὶ τὴν θάλασσαν βρυχωμένην ἐντὸς τοῦ πλοίου, ἀτρόμητος δίδει τὰς τελευταίας πρὸς τοὺς ναύτας ὁδηγίας! Πάντες σφύζονται· εἰς δὲ μόνος γίνεται θῦμα τοῦ πυρός καὶ ἀποθνήσκει τὸν θάνατον τοῦ

καθήκοντος, ὁ γενναῖος πλοῦταρχος. Ὑπῆρξαν ἄρα γε οἱ σωμα-
 τικοὶ τῆς φύσεως νόμοι οἱ ὑπαγορεύσαντες τὴν ὑψηλὴν ἐκείνην
 ἀπόφασιν; Ὑπῆρξαν ἄρα γε τὰ ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ τοῦ πλοῦταρ-
 χου ἄτομα τοῦ σιδήρου ἢ τοῦ φωσφόρου ἢ τοῦ ἀνθρακίου τὰ
 ἐπενεργήσαντα πρὸς παραγωγὴν τῆς πραγματωθείσης ἐθελου-
 σίας; Τὸ ἐνστικτὸν ἄρα γε παρέσυρεν εἰς τὸν θάνατον τὴν εὐ-
 γενῆ ἐκείνην ὑπάρξιν; Ὁχι, μυριάκις ὄχι! Ἄς μὴ ἀτιμάζω-
 μεν διὰ ψευδῶν καὶ ἀσεβῶν θεωριῶν τὸν θάνατον τῆς αὐταπαρ-
 νήσεως! Τὸ ἐνστικτὸν ἀποφεύγει τοὺς κινδύνους, τὰ δὲ ἀνθρώ-
 κια καὶ τὰ φωσφόρα ἄτομα ὑπέκουσιν εἰς τοὺς μηχανικοὺς τῆς
 ὑπάρξεως καὶ συντηρήσεως νόμους. Ἡ ἰσχυρά, ἡ ἐλευθέρα τοῦ
 πλοῦταρχοῦ βούλησις, ἐμπνεομένη ὑπὸ τῆς ἰδέας τοῦ καθήκον-
 τος, κατέστη ἀκαταγώνιστος καὶ ὑπερνικήσασα τὴν δύναμιν
 τοῦ ἐνστικτοῦ καὶ τοῦ πυρός, τῆς ὕλης καὶ παντὸς φυσικοῦ νό-
 μου, ἐδημιούργησε τὴν ἀπόφασιν καὶ ἐπέβαλεν εἰς τὸ σῶμα
 τὴν θέλησιν τῆς ἰδίας αὐτοῦ καταστροφῆς πρὸς διάσωσιν ἄλ-
 λων ὑπάρξεων, εἰς δὲ τὴν δημιουργίαν ταύτην οὔτε ὁ ὕψιστος
 Δημιουργός, οὔτε ἡ ὕλη, ἐξ ἧς τὸ σῶμα σύγκειται, συνετέλε-
 σεν. Ἡ μὲν ὕλη ἀντέτασσε τοὺς νόμους τῆς αὐτοσυντηρήσεως,
 ὁ δὲ Δημιουργός ἐγκατέλιπε τὸν ἄνθρωπον ἐλεύθερον νὰ ἐκλέξῃ
 μεταξὺ διασώσεως καὶ ἐθελουσίας.

Παρατηρήσατε τὸ ζῶν ἐκεῖνο πτώμα ἐντὸς τοῦ δεσμωτηρίου.
 Ἦτο νέος, ὑγιής, εὐρωστος, πλήρης σφριγώσης ζωῆς καὶ ἀν-
 δρικοῦ κάλλους. Εἰς στεναγμὸς ὑπὲρ τῶν ἱερῶν ἰδεῶν καὶ ἀρ-
 χῶν ὑπῆρξε τὸ μόνον αὐτοῦ ἐγκλημα. Ἴδετε! Αἱ στερήσεις
 καὶ αἱ βάσανοι κατέβαλον πάσας τὰς ζωϊκὰς δυνάμεις, αἱ ἀλύ-
 σεις διήνοιξαν ἤδη βαθείας πληγὰς ἐπὶ τοῦ ἀποσυντιθεμένου
 σώματος, αἱ ἀναμνήσεις τῶν φιλτάτων καὶ τῆς παρελθούσης
 οἰκογενειακῆς εὐτυχίας κατασπαράσσουσι τὴν καρδίαν σφοδρό-
 τερον καὶ αὐτῆς τῆς σωματικῆς ὀδύνης. Μία λέξις ἐκ τῶν χει-
 λέων τοῦ μάρτυρος, μία ὑπόσχεσις, ἀρκεῖ πρὸς κατάπαυσιν τῶν
 δεινῶν του. Ἄλλ' οὔτε ἡ λέξις ἐξαγγέλλεται, οὔτε ἡ ὑπόσχεσις

δίδεται. Τὰ πάντα μετεβλήθησαν, τὰ πάντα παρήλλαξαν ἢ διεφθάρησαν καὶ τὸ ἄλλοτε πλήρες καλλονῆς σῶμα εἶνε ἤδη εἰδεχθῆς σκελετός. Ἄλλ' ἐν τι μένει ἀμετάβλητον καὶ ἀκαταγώνιστον, ἡ ἀδιάσειστος τοῦ μάρτυρος ἀπόφασις, ἧς ἡ ἐλαχίστη μεταβολὴ ἠθέλει ἀποδώσει αὐτῷ τὴν ζωὴν, τὴν ἐλευθερίαν, τὴν οἰκογένειαν. Ἀπέναντι τῆς παρασθοῆς, τῆς ἀπονεκρώσεως καὶ τῆς καταλύσεως τοῦ σώματος ἡ ληφθεῖσα ἀπόφασις ἵσταται ἐδραία καὶ ἀκατάβλητος, ὑπερνικῶσα δὲ καὶ καταβάλλουσα τὴν δύναμιν τῶν ἀλύσεων καὶ τοὺς πόνους τῶν πληγῶν καὶ παραγκωνίζουσα τὰς ἀναμνήσεις τοῦ παρελθόντος καὶ τὰς προσδοκίας τοῦ μέλλοντος, ἀνυψοῦται ὑπεράνω τῶν νόμων τῆς φύσεως, ἐκπέμπει ἐκ τοῦ σκότους τοῦ δεσμωτηρίου ἐκλάμψεις πατριωτικοῦ φωτός, διαφωτίζει καὶ ὑπεκκαίει τὰς καρδίας τῶν λαῶν καὶ ἀντὶ τοῦ καταλυθέντος σώματος ἐξεγείρει λεγεῶνας ἡρώων, οἵτινες ἡμέραν τινὰ θὰ διεκδικήσωσι τὴν πραγμάτων τῶν ἰδεῶν, ὧν αὐτὸς ὑπῆρξε θῦμα καὶ μάρτυς.

Ἀνδρέας ὁ Γυζῶτος, πατὴρ τοῦ διαστήμου Γυζώτου, καταδικασθεὶς εἰς θάνατον ὑπὸ τοῦ ἐπαναστατικοῦ δικαστηρίου τῆς πρώτης γαλλικῆς δημοκρατίας, ἐφυγοδίκει καὶ ὑπεξέφευγε τὴν καταδίωξιν, κρυπτόμενος ἀπὸ σπηλαίου εἰς σπήλαιον. Στρατιωτικὸν ἀπόσπασμα συνέλαβεν αὐτὸν καὶ ἀλυσόδετον παρέδωκεν εἰς ἓνα τῶν χωροφυλάκων, ὅπως ὀδηγήσῃ εἰς τὸ δεσμωτήριον. Ὁ χωροφύλαξ ἐγίνωσκε πρὸ πολλοῦ τὴν οἰκογένειαν τοῦ συλληφθέντος, ἐπρότεινε δὲ εἰς αὐτὸν ν' ἀπελευθερώσῃ καὶ τῷ χορηγήσῃ πάντα τὰ μέσα τῆς διασώσεως. Ὁ Γυζῶτος ἦτο πατὴρ πέντε τέκνων, τὸ δὲ πατρικὸν φίλτρον ὑπηγόρευεν εἰς αὐτὸν τὴν παραδοχὴν τῆς γενομένης προτάσεως χωρὶς ν' ἀποβλέψῃ εἰς τὸν κίνδυνον ὃν διέτρεχεν ὁ σωτὴρ αὐτοῦ. Ἄλλ' ἐνῶ ἐλύοντο αἱ ἀλύσεις καὶ προπαρασκευάζετο ἡ φυγή, ἀποταθεὶς ὁ Γυζῶτος εἰς τὸν χωροφύλακα ἠρώτησεν αὐτὸν, ἐὰν ἔχῃ τέκνα. « Εἶμαι πατὴρ τριῶν τέκνων », ἀπήντησεν ὁ χωροφύλαξ. « Δὲν εἶνε δίκαιον τότε νὰ σωθῇ ὁ πατὴρ τῶν τέκνων μου, εἶπεν ὁ

Γυζῶτος, καὶ νὰ διακινδυνεύσῃ ὁ πατὴρ τῶν ἰδικῶν σου. Ἄγωμεν». Τὴν ἐπιούσαν παρεδίδοτο ὁ καταδικασθεὶς καὶ ἀπέθνησκεν ἐπὶ τῆς λαιμητόμου.

Ἐπὶ τοῦ προκειμένου ζητήματος δὲν ἔχομεν εὐτυχῶς ἀνάγκην οὔτε τῶν φῶτων τῆς ἐπιστήμης, οὔτε τῆς αὐθεντίας πεποιθήσεων ἀλλοτρῶν, διότι ἕκαστος ἐξ ἡμῶν ἀπόλυτον ἔχει ἀρμοδιότητα μελέτης, κρίσεως καὶ μορφώσεως ἰδίας πεποιθήσεως. Ἄφοῦ οἱ ὕλισται ἀνομολογοῦσιν ὅτι αἱ διδασκαλῖαι καὶ αἱ ἀρχαὶ τῶν θεωριῶν τῶν ἐπὶ τσοῦτον εἶνε ὀρθαί, ἐφ' ὅσον ἐν ἡμῖν οὐδεμίᾳ ὑπάρχει δύναμις ἀνεξάρτητος ἀπὸ τοῦ σώματος καὶ τῶν μηχανικῶν τῆς ὕλης νόμων, δυνάμεθα εὐχερῶς νὰ κρίνωμεν περὶ τοῦ ψεύδους τῶν ἀρχῶν καὶ θεωριῶν τῶν διὰ τῆς ἡμετέρας συνειδήσεως, δι' ἀπλουστάτων σκέψεων τοῦ κοινοῦ νοῦ. Διὰ τῆς συνειδήσεως ἀποκαλύπτεται ἐν ἡμῖν ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ πραγματικότητα, διαβλέπομεν ἐν ἡμῖν τὴν ὑπαρξίν αὐτοβούλου, ἐλευθέρου καὶ ἀνεξαρτήτου ἀπὸ παντὸς σωματικοῦ νόμου δυνάμεως, ὡς βλέπομεν τὸ φῶς διὰ τῶν ὀφθαλμῶν μας, ἕκαστος δὲ ἐξ ἡμῶν ἐπὶ μακρὸν σκεπτόμενος ἐπὶ τῶν ἰδίων βουλήσεων, ἀποφάσεων καὶ ἐνεργειῶν θὰ φθάσῃ ἀσφαλῶς εἰς τὸ ἐπόμενον συμπέρασμα. « Ἀναλύων τὰς βουλήσεις, τὰς ἀποφάσεις καὶ ἐνεργείας μου, παρατηρῶ ὅτι πλείστα ἐξ αὐτῶν ἤρτηνται ἐκ τῶν ἀναγκῶν, ἐκ τοῦ ἐνστίκτου, ἐκ τῶν ὀρέξεων τοῦ σώματός μου, ἐκ τοῦ πόθου τῆς προσδοκωμένης ἡδονῆς ἢ τῆς ἀποφυγῆς σωματικοῦ πόνου, ἀλλὰ συγχρόνως ἔχω πλήρη πεποίθησιν ὅτι ἄλλαι ἐκ τῶν ἐμῶν πράξεων καὶ βουλήσεων οὐδὲν ἔχουσι κοινὸν μετὰ τῶν σωματικῶν μου ὀρέξεων ἢ ἀναγκῶν, πολλάκις δὲ κατ' αὐτῶν παλαίουσι καὶ ἀντιστρατεύονται. Αἱ ἰδέαι τῆς δικαιοσύνης, τῆς τιμῆς, τοῦ καθήκοντος μὲ πείθουσιν ἐνίοτε νὰ ἀντιστῶ εἰς τὰς ὀρέξεις τοῦ σώματος, νὰ ὑποστῶ πόνους, ν' ἀποδεχθῶ ἐκουσίως τὰς στερήσεις καὶ νὰ καταβάλω τὰς ὀρμὰς τοῦ ἐνστίκτου καὶ τὰς προσδοκίας πάσης ἡδονῆς. Εἰς τὸν βίαιον

χαρακτηῖρα ἀντικατέστησα τὴν ἀταραξίαν καὶ τὴν ψυχικὴν
 γαλήνην, εἰς τὸν ἐγωϊσμόν, εἰς ὃν μὲ παρέσυραν αἱ ὄρμαι τοῦ
 σώματος, ἀντικατέστησα τὴν ὑπὲρ τῶν ἄλλων θυσίαν διὰ τῶν
 ἰδίων πόνων καὶ στερήσεων, εἰς τὸ ἐνστικτον τῆς αὐτοσυντηρή-
 σεως δύναμαι, θέλων, νὰ ἀντικαταστήσω τὴν θυσίαν τῆς ἐμῆς
 ὑπάρξεως ὑπὲρ τῆς τιμῆς ἢ ὑπὲρ τῆς πατρίδος. Παραβιάσας
 κατὰ τινὰ περίστασιν τὸ καθῆκον, συνησθάνθην ἐλέγχους συν-
 ειδήσεως, οἱ δὲ ἐλεγχοὶ οὗτοι ἤθελον εἶσθαι ἀνεξήγητον φαι-
 νόμενον, ἐάν δὲν ὑπῆρχεν ἐν ἐμοὶ ἡ πεποιθήσις ὅτι ἡμὴν ἐλεύ-
 θερος νὰ ἐπιτελέσω ἢ παραβιάσω τὸ καθῆκον. Ἡ ἀλήθεια περὶ
 γεγονότος τινὸς ὑποπεσόντος εἰς τὰ ἐμὰ αἰσθητήρια εἶνε ἐναπο-
 τεταμιευμένη εἰς τὴν μνήμην μου, ἐγὼ δὲ ἔχω τὴν δύναμιν
 νὰ παραγκωνίσω αὐτὸ καὶ ἐντὸς ἐμοῦ νὰ δημιουργήσω γεγονὸς
 μηδέποτε ὑπάρξαν ὑποβάλλων τὸ ψεῦδος εἰς τὴν ἀλήθειαν.
 Ἐξερχόμενος ἀπ' ἐμοῦ καὶ ἐμβλέπων ἐπὶ τῶν ὁμοίων μου
 παρατηρῶ ὅτι ἡ ἀνθρωπότης σύμπασα καθ' ὅλας τὰς χώρας καὶ
 καθ' ὅλας τὰς ἐποχὰς οὐδέποτε ἠγειρεν ἀμφιβολίαν περὶ τῆς
 ἐλευθέρας τοῦ ἀνθρώπου βουλήσεως, οἱ δὲ περὶ τὰς ιδέας καὶ
 τὰ συναισθήματα τῆς ἀνθρωπότητος φιλοσοφήσαντες ἀπὸ τοῦ
 Πλάτωνος καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους μέχρι τοῦ Ρουσώ, τοῦ
 Κάντ, τοῦ Κουζέν εἰς τὰ αὐτὰ ἔφθασαν ἐπιστημονικὰ συμπε-
 ράσματα, εἰς ἃ ἤγαγε καὶ ἐμὲ ἡ ἀπλή σκέψις ἐπὶ τῶν ἐμῶν
 πράξεων καὶ ἀποφάσεων ».

Καὶ τίνος ἄλλης ἔχομεν ἀνάγκην ἀναλύσεως, τίνος δὲ
 ἄλλου ἐπιχειρήματος, ὅπως βεβαιώσωμεν τὴν ἐν τῷ ἀν-
 θρώπῳ ἐνυπάρχουσαν τῆς ἐλευθέρας βουλήσεως δύναμιν;
 Τὸ γεγονὸς εἶνε προφανές, εἶνε αὐταπόδεικτον, εἶνε ἡ βᾶσις πά-
 σης ἀτομικῆς καὶ κοινωνικῆς ἐνεργείας, ὑπὸ μόνου τοῦ φανα-
 τισμοῦ τῶν ὑλιστῶν διὰ τῶν σοφισμάτων ἀμφισβητούμενον,
 ἀλλ' ἐν τῇ πράξει καὶ ὑπ' αὐτῶν ἀποδεχόμενον, ὡς ἄλλοτε
 ἠμφισβητήθη ἡ ὑπαρξίς τοῦ ἡλίου καὶ αὐτῶν τῶν ὑπὸ τὰ αἰ-
 σθητήριά μας σωματικῶν ἀντικειμένων. Οὐδὲν δυσγερέστερον

τῆς διὰ διαλεκτικῶν επιχειρημάτων ἀποδείξεως τῶν προφανῶν γεγονότων καὶ τῶν προδήλων ἀληθειῶν· ἀλλὰ τὸ γεγονός τῆς ἐλευθέρως τοῦ ἀνθρώπου βουλήσεως ἐπὶ τοσοῦτον δεσπόζει σύμπαντος τοῦ ἠθικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου, ὥστε, ὅπου καὶ ἂν στρέψωμεν τὰς σκέψεις καὶ τὰς μελέτας μας, νέα καὶ καταφανῆ ἀνευρίσκωμεν ἀδιαφιλονίκητα τῆς ἀληθείας μαρτύρια.

VI

Πρακτικαὶ συνέπειαι τῆς ὑλιστικῆς δοξασίας.

Ὑποδεικνύοντες τὰς ἀμέσους πρακτικὰς συνέπειας τῆς ἀρνήσεως ἐλευθέρως ἐν τῷ ἀνθρώπῳ βουλήσεως, δὲν ἐννοοῦμεν ἕνεκεν αὐτῶν νὰ καταδικάσωμεν τὴν ὑλιστικὴν θεωρίαν, ἐὰν εἶνε αὕτη ἀληθής, ἀλλ' ὡς ἐκ τῶν πρακτικῶν συνεπειῶν, εἰς ἃς ἀναγκαίως ὁδηγεῖ, ἐννοοῦμεν νὰ ἐνισχύσωμεν τὰς ἤδη ἀναπτυχθείσας ἀποδείξεις καὶ καταστήσωμεν καταφανεστέραν τὴν ὀρθότητα τῆς καθολικῆς πεποιθήσεως. Ὅταν ἀποκρούωμεν θεωρίαν τινὰ περὶ βελτιώσεως φυτοῦ, διότι ἐφαρμοσθεῖσα ἐπήνεγκε πάντοτε τὴν ἀπονέκρωσιν καὶ ἀποξήρανσιν αὐτοῦ, δὲν ἀποβάλλομεν αὐτὴν ὡς ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων, ἀλλὰ κρίνομεν ἐκ τούτων περὶ τοῦ ψεύδους αὐτῆς. Οὕτως ὁ μαθηματικὸς ἀποδεικνύων τὴν ὀρθότητα τῆς προτάσεώς του διὰ τῆς εἰς ἄτοπον ἐπαγωγῆς τῆς ἐναντίας προτάσεως, δὲν ἀποβλέπει εἰς τὰ ἄτοπα αὐτὰ καθ' ἑαυτά, ἀλλ' ἐκ τούτων συμπεραίνει περὶ τῆς ἀληθείας τῆς τεθείσης προτάσεως. Ἐὰν ἡ περὶ ἐλευθέρως βουλήσεως θεωρία τῶν ὑλιστῶν μᾶς ἄγῃ εἰς συνέπειας καὶ συμπεράσματα ἀποκρούμενα ὑπὸ τῆς συνειδήσεως καὶ ἀντιστρατευόμενα πρὸς αὐτὴν τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου, θὰ καταδικάσωμεν αὐτὴν οὐχὶ ὡς ἐκ τῶν δεινῶν αὐτῆς συνεπειῶν, ἀλλ' ὡς ἐκ τοῦ καταδεικνυομένου ψεύδους αὐτῆς, πηγάζοντος ἐκ τῶν

ἀποτελεσμάτων καὶ ἀποδεικνυομένου ἄλλως τε ἐκ παντοίων ἄλλων γεγονότων καὶ ἀποδείξεων.

Ἡ ἠθικότης εἶνε τὸ κύριον τοῦ ἀνθρώπου γνῶρισμα μεταξὺ πάντων τῶν ζωϊκῶν ὄντων. Ὁ Κάρολος Δάρβιν, οὗ τὸ κῆρος οὐδεὶς τῶν ὑλιστῶν ἀμφισβητεῖ, ἐπρέσβευεν ὅτι ὁ διακρίνων τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τῶν λοιπῶν ζῴων χαρακτήρ δὲν εἶνε οὔτε ὁ σωματικὸς αὐτοῦ ὄργανισμός, οὔτε αἱ διανοητικαὶ αὐτοῦ δυνάμεις.

Ἡ συναίσθησις τοῦ καθήκοντος εἶνε τὸ ἰδιάζον αὐτοῦ προσόν καὶ τὸ οὐσιώδες τῆς φύσεώς του στοιχείον. Ἄλλ', ὡς ἤδη εἶπομεν, ἡ ἰδέα τοῦ καθήκοντος ἐμπεριέχει ἐν ἑαυτῇ τὴν ἀλήθειαν καὶ πραγματικότητα τῆς δυνάμεως τῆς ἐλευθέρως βουλήσεως. Ἐὰν ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶνε ἐλεύθερος εἰς τὰς ἀποφάσεις καὶ εἰς τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐνεργότητός του, εἰὰν ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶνε εἰμῆ τὸ σῶμα αὐτοῦ, αἱ δὲ βουλήσεις του ἤρτηνται ἀποκλειστικῶς ἐκ τῶν μοιραίων καὶ μηχανικῶν τῶν σωμάτων νόμων, δὲν δύναται νὰ ἔχη οὔτε καθήκοντα ἀπέναντι ἄλλων, οὔτε εὐθύνην τινὰ τῶν πράξεών του. Ὅν ἄνευ καθήκοντος, ἄνευ εὐθύνης, ἄνευ δικαιώματος, ἄνευ ἠθικότητος, ἰδοὺ τί εἶνε ὁ ἄνθρωπος στερούμενος τῆς δυνάμεως τῆς ἐλευθέρως καὶ ἀνεξαρτήτου αὐτοῦ βουλήσεως. Οἱ κατακρεουργοῦντες τὰ τέκνα τῶν γονεῖς, ὅπως ἀπαλλαγῶσι τοῦ βάρους τῆς διατροφῆς αὐτῶν, τὰ ἀποκτείνοντα τὸν πατέρα αὐτῶν τέκνα, ὅπως κτήσωνται τὴν κληρονομίαν του, οὐδεμίαν τῶν πράξεών των ἔχουσιν εὐθύνην καὶ κατ' οὐδὲν ἠθικῶς διαφέρουσι τῶν γονέων, ὅσοι θυσιάζουσι τὴν ἑαυτῶν ὑπαρξιν πρὸς διατροφήν καὶ ἐκπαίδευσιν τῶν τέκνων των, ἅτινες στεροῦνται πάσης ἀπολαύσεως, ὅπως ἐκπληρώσωσι τὰ πρὸς τὴν οἰκογένειαν καθήκοντα. Ὁ Νέρων καὶ ὁ Ἀτιλλάς τυραννοῦντες καὶ καταστρέφοντες τοὺς λαοὺς δὲν εἶνε ἄξιοι μομφῆς καὶ κατ' οὐδὲν ἠθικῶς διαφέρουσι τῶν ἡγεμόνων, ὅσοι ἀφιέρωσαν τὰς ἡμέρας των εἰς τὴν πρόσοδον καὶ τὸν ἐκπολιτισμὸν τῶν ὑπηκόων των.

Ἄλλ' ἐνταῦθα φαίνεται μοι ὅτι διαβλέπω ἐπεγεγρόμενον αἰ-

σθημα βδελυγμίας και ἀγανακτήσεως ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ ὑπὸ τῆς ἀποτροπαίου θεωρίας ἀποπλανηθέντος ἀναγνώστου. Καὶ ἐγὼ, λέγει ἐν ἑαυτῷ, ἀποδέχομαι τὰς ἀρχὰς τοῦ Ὑλισμοῦ, ἀλλὰ τὰς συνεπείας ταύτας βδελύσσομαι καὶ ἀποκρούω, οὔτε θεωρῶ αὐτὰς ὡς ἀναγκαῖα συμπεράσματα τῶν ἀρχῶν τῆς ὑλοδοξίας.

Εὐγενὴς ψυχὴ ! Τὸ αἶσθημα τοῦτο σέ τιμᾷ, ἀλλὰ βεβαίως δὲν γνωρίζεις οὔτε ἐμελέτησας τὴν θεωρίαν, ὑφ' ἧς ἀπεπλανήθης. Πρόσελθε καὶ ἴδε. Ἄς ἀνακεφαλαιώσωμεν τὰς θεμελιώδεις ἀνθρωπολογικὰς βάσεις τοῦ Ὑλισμοῦ.

α Ὁ ἄνθρωπος στερούμενος πάσης πνευματικῆς ζωῆς καὶ δυνάμειος εἶνε ἀπλῆ σωματικὴ μηχανή, ἧς αἱ κινήσεις, αἱ σκέψεις καὶ αἱ βουλήσεις ἤρτηνται ἐκ τῶν εἰς τὴν ὕλην ἐπιβαλλομένων φυσικῶν νόμων. Ἡ πεποίθησις περὶ τῆς ἐλευθέρου τοῦ ἀνθρώπου βουλήσεως εἶνε μῦθος καὶ φαντασιοπληξία. Αἱ θρησκευτικαὶ ἰδέαι εἶνε νοσοῦσης φαντασίας ἀποκυήματα, ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων περιπλανᾶται ἡ ἀνθρωπότης, μηδεμίαν ἔχουσαι πραγματικὴν καὶ ἀντικειμενικὴν ὑπόστασιν. Ἀρετὴ καὶ κακία, καθήκοντα καὶ δικαιώματα, ἐθελουσία καὶ κακουργήματα, εἶνε φράσεις κεναὶ νοήματος, ἡ δὲ κοινωνία οὐδὲν ἔχει δικαίωμα ν' ἀπονεύμῃ τιμὰς καὶ ἀμειβὰς εἰς τοὺς ἀσκοῦντας τὰς ἐναρέτους πράξεις ἢ νὰ καταγινώσκῃ ποινὰς εἰς τοὺς διαπράττοντας τὰ ἐγκλήματα, καθ' ὅσον καὶ αἱ πρῶται καὶ τὰ τελευταῖα πηγάζουσι ἐκ νόμων ἀναποδράστων, μοιραίων καὶ ἀσυνειδήτων καὶ ἐκ τῶν τυχαίων τῶν ἀτόμων κινήσεων ». Συμφώνως πρὸς τὸν κώδικα τοῦτον τοῦ Φόχτ, τοῦ Βύχνερ καὶ πάντων τῶν ὕλιστῶν, παραγκωνίζομεν πᾶσαν θρησκευτικὴν πεποίθησιν, ἀποβάλλομεν πάντα ἠθικὸν νόμον ἐρειδόμενον ἐπὶ τοῦ καθήκοντος, καταργοῦμεν καὶ τὴν κοσμικὴν δικαιοσύνην.

Μετὰ δὲ ταῦτα ; Τίς ἔσται ὁ ὁδηγός, τίς δὲ ἡ ἀρχὴ καὶ τίνα τὰ μέσα πρὸς συντήρησιν, πρὸς ἐκπολιτισμὸν καὶ πρὸς τὴν νέαν πρόοδον τῆς ἀνθρωπότητος, εἰς ἣν μᾶς προσκαλεῖ ἡ διδασκαλία τοῦ Ὑλισμοῦ ;

Οι ύλισται εἶνε σύμφωνοι περὶ τῆς καταστροφῆς, περὶ τῆς ἀπὸ τῶν καρδιῶν ἡμῶν ἐκθρονίσεως τοῦ Θεοῦ τῆς συνειδήσεως καὶ τοῦ καθήκοντος, ἀλλὰ διαφωνοῦσιν ὡς πρὸς τὴν ἀνοικοδόμησιν καὶ τὴν ἀντικατάστασιν. Οἱ μὲν λέγουσιν· ἡ ἐντὸς τῆς οἰκογενείας ἀνατροφή καὶ διάπλασις τῶν παιδῶν ἀρκεῖ, ὅπως χειραγωγήσῃ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸν κοινωνικὸν βίον καὶ καταστήτῃ αὐτὸν ἄξιον τῆς ἀποστολῆς του· οἱ δέ, πρεσβεύοντες ὅτι ὁ γάμος εἶνε παρὰ φύσιν θεσμὸς καὶ διδάσκοντες τὴν κατάργησιν τῆς οἰκογενείας, φρονοῦσιν ὅτι αἱ κοινωνίαι δύνανται διὰ δημοσίας ἐκπαιδεύσεως νὰ μορφώσωσι καταλλήλως τοὺς λαοὺς ἕτεροι πάλιν προσδοκῶσι τὴν πρόοδον ἐκ τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας, τελευταῖος δὲ ὁ Χέκελ ἐβεβαίωσεν ἡμᾶς πρὸς τινῶν μηνῶν ὅτι τὰ ἐνστικτα, ἅπερ ὁ ἄνθρωπος ἔχει κοινὰ μετὰ τῶν βατράχων καὶ τῶν μυρμηκῶν, μετὰ τῶν λύκων καὶ τῶν χοίρων, εἶνε ἱκανά, ὅπως ὀδηγήσωσιν αὐτὸν εἰς τὴν ἀλήθειαν, εἰς τὴν πρόοδον καὶ εἰς τὸν ἐκπολιτισμὸν.

Ἄλλ' ἡ προτεινομένη ἐκπαίδευσις πρὸς τίνα θὰ ῥέπη σκοπὸν καὶ διὰ τίνων μέσων θὰ πραγματοποιηθῇ; Ἡμεῖς γνωρίζομεν ἤδη παρὰ τοῦ Βύχνερ ὅτι, «ὁ σκοπὸς τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἀνθρώπου εἶνε ἡ ἀπόλαυσις τοῦ βίου καὶ ἡ διὰ καλῆς τροφῆς καὶ διαίτης παραγωγὴ φωσφόρου, ἐξ οὗ ἀπορρέουσιν αἱ ὀρθαὶ ἰδέαι καὶ τὰ εὐγενῆ συναισθήματα. Πᾶσαι αἱ προσπάθειαι ἡμῶν πρέπει νὰ τείνωσιν εἰς τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ἡδονῶν, ἃς ὑπὸ μυρίας μορφᾶς μᾶς προσφέρει ἡ ὕλη, πᾶσα δὲ ἐνέργεια πρὸς διάφορον σκοπὸν τείνουσα εἶνε ἐκμηδένισις τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως».

Ἡ προτεινομένη ἄρα γε ἐκπαίδευσις θὰ λάβῃ ὡς πρόγραμμα τὰς ἀρχὰς ταύτας πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ ἱκανοποίησιν τῶν σωματικῶν ὀρέξεων καὶ ἡδονῶν, ἣ θέλει διδάξει τὴν ἀρετὴν, καὶ τὴν ἠθικὴν τοῦ ἀνθρώπου μόρφωσιν; Ἀλλὰ κατὰ τὴν τελευταίαν περίστασιν ἐπανερχομέθα εἰς τὰ θρησκευτικὰ καὶ ἠθικὰ δόγματα, τὰ ὅποια ὡς ἕωλα καὶ ψευδῆ παρηγκωνίσσαμεν, κινδυνεύομεν δὲ ν' ἀκούσωμεν παρὰ τῶν προφητῶν τοῦ ὑλισμοῦ ὅτι ἐκ-

μηδενίζομεν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Ἄλλ' ἔστω, ὅτι δι' ἀκατανοήτου ἀντιφάσεως ἐπανερχόμεθα εἰς τὰς ἀρχάς τῆς ἠθικότητος καὶ τῶν θρησκευτικῶν πεποιθήσεων, διδάσκομεν δὲ ταύτας οὐχὶ ἐν ὀνόματι τοῦ καθήκοντος ἢ τῆς θεότητος, ἀλλ' ἐν ὀνόματι τῆς ὕλης καὶ τῶν φυσικῶν τῶν σωμάτων νόμων. Τίτι τρόπῳ δυνάμεθα νὰ συμβιδάσωμεν τὴν διδασκαλίαν ταύτην πρὸς τὰς βάσεις κοινωνίας ὕλιστων ;

Ὁ πατὴρ νοθετῶν καὶ ἐκπαιδεύων τοὺς υἱοὺς του θὰ εἶπῃ αὐτοῖς· « Ἀγαπητοὶ μου, ἔστε συνετοὶ καὶ νηφάλιοι, ἐνασχολεῖσθε εἰς καλὰ ἔργα δυνάμενα νὰ συντείνωσιν εἰς τὴν πρόοδον ἐκάστου ὑμῶν καὶ τῆς ὅλης οἰκογενείας· ζήσατε ἐν ἀγάπῃ καὶ ὁμονοίᾳ· μὴ ἐπιθυμήσητε τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον· ἀλλ' ὅταν ἐπιστῇ ἡ κατάλληλος ὥρα, ἐκλέξατε ἕκαστος τὴν ἰδίαν σύζυγον ἀπολαύοντες τῆς οἰκογενειακῆς εὐδαιμονίας». Ἄλλ' ἐνῶ ταῦτα διδάσκει ὁ πατὴρ, ἐν τῶν τέκνων θὰ λάβῃ ἀνὰ χεῖρας τὸν κώδικα τῆς ὕλιστικῆς θεωρίας καὶ θὰ παρατηρήσῃ εἰς τὸν νοθετοῦντα πατέρα· « Ἀγαπητὲ πάτερ ! ἡμεῖς δὲν ἔχομεν ἐλευθέραν βούλησιν καὶ δὲν δυνάμεθα νὰ ὑποσχεθῶμεν ὅτι θ' ἀκολουθήσωμεν τὰς συμβουλὰς σου. Αἱ ἰδέαι, αἱ σκέψεις, τὰ συναισθήματα καὶ αἱ ἀποφάσεις ἡμῶν ἤρτηνται ἀπακλειστικῶς ἐκ τῶν κινήσεων, ἃς θὰ ἐπιβάλλωσιν εἰς τὸν μυελόν μας τὰ εἰσαγόμενα εἰς τὰς γαστέρας μας βρώματα καὶ ὁ εἰς τοὺς πνεύμονας εἰσερχόμενος ἀτμοσφαιρικός ἀήρ. Ἄντι συμβουλῶν, αἴτινες δὲν δύνανται νὰ ἔχωσιν ἐπιρροὴν τινα ἐφ' ἡμῶν, στερουμένων ἐλευθέρας βουλήσεως, φρόντισε μᾶλλον νὰ προπαρασκευάσῃς ἡμῖν κατάλληλον τροφήν καὶ ποικιλίαν ἐδεσμάτων, ἐξ ὧν θὰ παραχθῶσιν εἰς τὸν ἐγκέφαλόν μας ἄτομα ἀφθόνου φωσφόρου, τὰ ὅποια θὰ ὑποκινήσωσι καλὰς ἰδέας, ἀγαθὰς βουλήσεις καὶ ἀποφάσεις καὶ θὰ μᾶς ὀδηγήσωσιν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς προόδου, τὴν ὁποίαν μᾶς ὑποδεικνύεις. Ὡς πρὸς δὲ τὰς περὶ γάμου ἰδέας σου, αὗται εἶνε λίαν ἐσφαλμέναι· εἶναι λείψανα τῶν πεπαλαιωμένων ἐκείνων ἀνοήτων θρησκευτικῶν καὶ ἠθικῶν συστημάτων.

τὰ ὅποια ἡ ἀνθρωπότης ὀριστικῶς κατήργησε καὶ ἀπέβαλεν. Ἀνάγνωθι, πᾶτερ, σελ. 160 τῆς πρώτης ἐκδόσεως τοῦ περὶ ὕλης καὶ δυνάμεως βιβλίου τοῦ Βύχνερ· «Ὁ γάμος εἶναι μία τυχαία καὶ αὐθαίρετος ἔνωσις, ἡ δὲ τήρησις τῆς πίστεως τῶν συζύγων ἀνάστος περιορισμός. Ἡ ἐξάμβλωσις τῶν τέκνων εἶναι φυσικὸν δικαίωμα τῶν γονέων ἀδιαφιλονίκητον». Ἀνάγνωθι καὶ τὸ ἕτερον τοῦτο τεμάχιον τοῦ Φούερβάχ· «Ποιεῖτε πᾶν ὃ, τι αἱ ὀρέξεις καὶ αἱ φυσικαὶ σας ὀρμαὶ ἀπαιτοῦσι καὶ ὑπαγορεύουσι, διότι θὰ ἦτο μωρία νὰ μὴ ἱκανοποιεῖτε πᾶσαν ἐπιθυμίαν σας. Ἐὖ καλὸν εἶνε πᾶν ὃ, τι συμφέρει εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ ἀνταποκρίνεται εἰς τὰς ὀρέξεις του, ἡ δὲ σωφροσύνη εἶνε ἐγωισμός.» Ἄγνοοῦμεν τί δύναται ὁ πατήρ ν' ἀντιτάξῃ εἰς τὰς παρατηρήσεις ταύτας τοῦ υἱοῦ, ἀφοῦ ἄπαξ ἐγένοντο δεκταὶ αἱ ὕλιστικαὶ θεωρίαι, ἡ δὲ ἐλευθέραι τοῦ ἀνθρώπου βούλησις ἀνεκηρύχθη μῦθος καὶ φαντασιοπληξία, ἀλλὰ γνωρίζομεν ἐκ τῶν προτέρων ὅτι αἱ συμβουλαὶ του οὐδεμίαν θὰ ἔχωσιν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν τέκνων.

Τίνα δὲ θὰ ᾧσι τὰ πρὸς τὸν λαὸν διδάγματα κατὰ τὴν προτεινομένην δημοσίαν ἐκπαίδευσιν; Οἱ κορυφαῖοι τῶν ὕλιστῶν, οὓς θέλομεν ἐκλέξει πρὸς μόρφωσιν τῆς κοινωνίας, θὰ εἰπωσιν. «Ἐργάσθητε καὶ ἀπολαύσατε ἐλευθέρως τῶν καρπῶν τῆς ἐργασίας σας. Σεβάσθητε τὴν ἰδιοκτησίαν τῶν ἄλλων, τὴν ζωὴν καὶ τὴν τιμὴν των. Μὴ ὀπλισθῆτε κατὰ τοῦ πλησίον, ἀλλ' ἀγαπήσατε καὶ περιθάψατε αὐτόν. Ὅταν ἐνσκήψωσιν ἐφ' ὑμῶν τὰ δεινὰ τοῦ βίου, ἡ ἔλλειψις ἐργασίας, ἡ ἀσθένεια, ὁ θάνατος τῶν φιλοτάτων, μὴ ἐλπίσητε ἀνακούφισίν τινα καὶ μὴ ἔχητε ἐλπίδα ἐν τῷ μέλλοντι, διότι πάντα ἐκπηγάζουσι ἐκ τῶν ἀναγκαίων νόμων τῆς φύσεως, καθ' ὧν οὐδεμία δύναμις δύναται ν' ἀντιταχθῆ». Ἄλλ' ἐνώπιον τῆς διδασκαλίας ταύτης ὁ ἐργάτης θ' ἀντεῖπη κατὰ τῶν διδασκόντων. «Ἵπῆρχε βιβλος, τὴν ὅποιαν ἀνεγίνωσκον ἢ ἤκουον παρ' ἄλλων ἀναγινωσκομένην, εἰς ἣν ἦτο γεγραμμένον, Μὴ κλέψης· μὴ μοιγεύσης· μὴ ψευδο-

μαρτυρήσης· ἀγάπα τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν. Εὐθύνεσαι ἀπέναντι τῶν ἀνθρωπίνων νόμων καὶ ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ, ἐὰν παραβιάσῃς τὰ προστάγματα ταῦτα. Ἐν ταῖς ταλαιπωρίαις τοῦ βίου ὑπόμενε μετ' ἐλπίδος, τὸν δὲ θάνατον τῶν φιλητάτων σου μὴ θεωρεῖ ὡς παντελεῖ ἐκμηδένισιν καὶ καταστροφήν. Τὴν βίβλον ἐκείνην ἤρπασατε ἐκ τῶν χειρῶν μου καὶ μοι ἐνεχειρίσατε τὸν κώδικα τοῦ Προυδῶνος καὶ τοῦ Φόχτ, ἐν αὐτῷ δὲ ἀναγινώσκω· « Ἡ ιδιοκτησία εἶνε κλοπή. Ὁ φονεύων τὸν πλησίον του οὐδεμίαν ἔχει εὐθύνην, καθ' ὅτι ὁ ἄνθρωπος στερεῖται ἐλευθέρας βουλήσεως. Οἱ καταγινώσκοντες ποινὰς νόμοι εἶναι ἄδικοι καὶ τυραννικοί, διότι τιμωροῦσι πράξεις παραγομένας ὑπὸ νόμων φυσικῶν καὶ ἀπαραβάτων, καθ' ὧν δὲν ἔχει ὁ ἄνθρωπος τὴν δύναμιν ν' ἀντιταχθῆ. Σεῖς με ἀφηρέσατε πᾶσαν ἐλπίδα μελλούσης ζωῆς καὶ ἀντικατεστήσατε εἰς αὐτὴν τὴν ἀπόγνωσιν καὶ τὴν ἀπελπίσιαν, ἤδη δὲ διὰ τῆς διδασκαλίας σας προτίθεσθε νὰ με ἐπαναφέρητε εἰς τὰς πεπαλαιωμένας ἔξεις τῆς καλουμένης ἀρετῆς, τοῦ σεβασμοῦ ἀνυπάρκτων δικαιωμάτων καὶ τῆς ἐκπληρώσεως γελοίων καθηκόντων. Τὰς διδασκαλίας ταύτας ἀποβάλλω καὶ συμμορφοῦμαι πρὸς τοὺς ὀρισμούς, οὓς συνέταξαν οἱ προφῆται καὶ οἱ διδάσκαλοι τοῦ Ὑλισμοῦ, οὓς ἠσπάσθη ἡ ἀνθρωπότης ἀποβαλοῦσα τὰς θρησκευτικὰς δεισιδαιμονίας καὶ τὰς ἀνοήτους τῆς ἠθικότητος ἀρχάς». Ἀγνοοῦμεν τίνες ἔσονται αἱ ἀπαντήσεις τῶν διδασκάλων, ἀλλ' ἡ λογικὴ τοῦ ἐργάτου εἶνε ἀδιαφιλονίκητος καὶ αὐτὴ θὰ ἐδέσποζε καὶ θὰ ἐπεκράτει.

Τί δὲ νὰ εἴπωμεν περὶ τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας; Καὶ τί εἶνε ἄρα γε ἡ πολιτικὴ ἐλευθερία, ἐὰν δὲν ὑπάρχη εἰς τὸ ἄτομον ἡ δύναμις τῆς ἐλευθέρας βουλήσεως καὶ ἐνεργείας; Ἐὰν ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶνε φύσει ἐλεύθερος, ἐὰν αἱ ἰδέαι τοῦ δικαιοῦματος καὶ τοῦ καθήκοντος εἶνε ψευδεῖς καὶ χιμαιρिकाί, τίς δύναται νὰ εἶνε ἡ βᾶσις τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας; Ἐὰν ὁ δεσμεύων τὴν ἐνεργότητά μου τύραννος δὲν παραβιάζῃ δικαίωμα

μου, εάν υποβάλλων με εις την δουλείαν δεν ενεργή κατά τρόπον αντίθετον της φυσικής μου υποστάσεως, εάν εγώ δεν είμαι φύσει ελεύθερος, εν τίνι ποτέ δικαιώματι δύναμαι να εξεγερθῶ κατά του δεσμευόντος την ελευθέραν βούλησίν μου, ενώ αὕτη δεν υπάρχει και οὐδεις ἐδύνατο να με στερήσῃ δυνάμειως, ἢν οὐδόλως κατέχω. Οἱ Hobbes και Hewald, οἱ δοξάζοντες διὰ τυραννίαν και δουλείαν εἶναι ἀναγκαῖοι κοινωνικοὶ θεσμοί, δεικνυταὶ λογικοὶ και συνεπεῖς πρὸς τὰς ὑλιστικὰς ἀρχὰς των. Ἄλλ' οἱ ὑλισταί, οἵτινες, ἀμφισβητοῦντες τὴν ελευθέραν τοῦ ἀνθρώπου βούλησιν, λαλοῦσι περὶ πολιτικῶν ἐλευθεριῶν, καταδικάζουσι τὰς ἰδίας αὐτῶν ἀρχὰς ἢ ἀποδεικνύουσι διὰ τούτου διὰ ἓνα μόνον σκοπὸν προτιθενται, να ἐξαπατήσωσι τοὺς λαοὺς προτείνοντες εἰς αὐτοὺς πᾶν ὃ,τι δύναται να ἱκανοποιήσῃ τὰς ζωϊκὰς ὁρμὰς και ὁρέξεις των. Εἰς κοινωνίαν, ἐν ἣ ἤθελεν ἐπικρατήσῃ τὸ δόγμα τῆς ἀρνήσεως τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας, μία μόνη δύναται να εἶνε ἡ βᾶσις τῆς διοικήσεως αὐτὴν ἐξουσίας και τῶν θεσμῶν αὐτῆς, ἡ σωματικὴ δύναμις, ὁ σίδηρος, τὰ δεσμὰ. Καὶ εάν τὰ δεσμὰ ταῦτα και τὸν σίδηρον και τὴν σωματικὴν δύναμιν ἀρπάσῃτε ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ ἐνὸς και παραδώσῃτε εἰς χεῖρας τῶν πολλῶν, και εάν ὀργανώσῃτε σύστημα πλήρους πολιτικῆς ἐλευθερίας ἐρειδόμενον ἐπὶ τῆς βουλήσεως τοῦ λαοῦ, ὃν ἐστερήσατε πάσης ἠθικῆς και θρησκευτικῆς πεποιθήσεως, θὰ ἔχητε στρατιάς ὀλοκλήρους Νερῶνων και Ἀτιλῶν, ἀλλ' οὐχὶ κοινωνίαν προόδου και ἐκπολιτισμοῦ, δεν θὰ ἔχητε μάλιστα οὐδὲ κοινωνίαν ἀνθρώπων ἐπιδεκτικὴν συντηρήσεως, ἀλλὰ λεγεῶνας λύκων στερουμένων και αὐτῶν τῶν στοιχείων συντηρήσεως τῶν λοιπῶν συναγελαζομένων κτηνῶν.

